

РЕЗЮМЕТА НА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ ЗА РЕЦЕНЗИЯ
(след заемане на АД „доцент” и невключени в публикациите по
дисертационния труд за НС „доктор на науките”)

на

Доц. Иван Стоянов Александров д.пс.н.
Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна

За провеждане на конкурс за заемане на академична длъжност **„Професор”** в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.2. Психология, специалност **„Медицинска психология”**, за нуждите на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов” – Варна, Филиал Сливен, катедра „Здравни грижи” и Консултативен кабинет по психометрично и невропсихологично изследване към УМБАЛ „Св. Марина” ЕАД - Варна.

I. Монография

Александров, И. (2018) Посттравматично стресово разстройство. Клинико-психологични аспекти. Варна, Стено.

В голямата си част, хората живеят живота си със сравнително устойчиви нагласи за лична неуязвимост и недосегаемост, към ежедневните житейски трагедии свързани с транспортни произшествия, домашно насилие, пожари, физически и сексуални нападения, заболявания и физически травматични увреди. Още по-малко хората се поставят в ситуации свързани с терористични нападения, военни действия, отвличания, природни бедствия и промишлени аварии. Тези нагласи са свързани с преживяванията за комфорт и благополучие. Така човек вероятно съхранява голяма част от функционирането си и, и задоволява личните си потребности за сигурност. Но реалностите в света, природата и обкръжението ни са често различни.

Дълго време нагласите на неуязвимост и недосегаемост се провокираха от сравнително спокойния геополитически климат в Европа и в частност България. Принципно, когато човек е зает с осигуряване на личното, социалното, финансовото и професионалното си функциониране и просперитет, рядко се замисля за лоши събития и ситуации и последиците произтичащи от тях.

Зачестилите събития на терористични актове, пътно транспортните произшествия, военните действия, бедствията с човешки жертви, сексуалното и

домашно насилие са една малка част от събитията, които се случват навсякъде около нас. За нещастие доста хора са изложени на такива събития.

Тези съвременни реалности, на които са подложени част от хората често са последвани със сериозни негативни последици за психиката и здравето. В обществото битува схващането, че чисто психическите последици от подобни събития са проблем на времето и че ще се забравят или отшумят. През последните години все повече изследователи и клиницисти стигат до извода, че доста голямо, а в редица случаи и пагубно въздействие върху засегнатите и оцелелите имат късните им последици върху цялостното психичното функциониране.

Тези отсрочени реакции на психотравмени преживявания се обозначават клинично с т.н. посттравматично стресово разстройство (ПТСР). Това е специфичен клиничен конструктор измерван с цяла система от симптоми, които не изчезват с времето, а напротив, стават все по натрапчиви, преживяват се мъчително и нарушават цялостното функциониране на човек.

Този монографичен труд има за цел да разкрие съществени моменти от феноменологията и спецификата на преживяванията на хората с посттравматични стресови реакции, както и да предостави данни от клиничен опит и терапевтична работа с такива хора.

В настоящия монографичен труд са разгледани същността и развитието на определенията за ПТСР. Пътят на отделянето на ПТСР като самостоятелна диагностична единица. Различните клинични описания и системи за диагностика.

Специален раздел е отделен за феноменологията на ПТСР. Разгледани са средовите и ситуационни фактори и личностно-ситуативната обусловеност на преживяванията на хората изложени на травматично събитие. Отделно са разгледани психичната криза и психичния стрес в контекста на ПТСР, както и диференциацията между понятията страх и тревожност.

В отделна част са разгледани, епидемиологията, разпространението, коморбидността с други разстройства, както и рисковите фактори за ПТСР.

Важен принос за изясняване на особеностите на ПТСР представляват разгледаните специфични проявления на симптоматиката, илюстрирани с реални случаи от практиката на автора. Разгледани са спецификите на сексуалното насилие, военните действия, тероризмът, пиратството, отвличанията и развитието на симптоматиката. Обърнато е внимание на травматичните увреди и ПТСР, както и на психологичната помощ и превенция на ПТСР в болнични условия. Сериозна част е отделена на спецификите на изследване на ПТСР симптоматиката при деца.

В монографичният труд са описани общо 39 случая на симптоматика на разстройството от практиката на автора.

II. Автореферат на дисертационен труд за придобиване на НС „Доктор на науките“.

Александров, И. (2017) Детерминанти на личностното функциониране в процеса на лечение в болнична среда. Ресурси за

психологична помощ. Автореферат на дисертационен труд за придобиване на НС „Доктор на науките”, Варна.

Разработването на настоящата дисертация представлява опит да се отговори на актуалните въпроси, свързани със спецификата на преживяванията на пациенти, постъпили за лечение в болнично заведение, с ресурсите на личността на болния човек, същността на психологичната помощ, с методологичните и методическите аспекти на провеждането и, с определяне на основните и насоки в конкретните условия.

Основната цел на това изследване е идентифицирането и анализът на факторите, влияещи върху процеса на психологичната помощ в две важни направления - оперативното лечение и възстановителните процедури, и подобряването на функционирането на хронично болните. Реализирането на тази идея се осъществява посредством разкриване на спецификите на болничната среда, характеристиките на типичните състояния и доминиращите преживявания, свързани с тях, и факторите, благоприятстващи процеса на възстановяване и реадaptация.

Централният въпрос на научното изследване е личностното функциониране в процеса на лечение. Изясняването му се свързва с отговорите на въпроси по отношение на това, какво се случва с личността в процеса на лечение, каква е спецификата на доминиращите емоционални състояния и преживявания в процеса на лечение, какво подпомага и какво пречи на възстановяването и реадaptацията след болнично лечение.

Целта на емпиричното изследване е, да се установи динамиката и спецификата на доминиращите преживявания свързани с тревожността на пациенти приемани в болничните заведения, както и да се установят механизмите на личностната регулация и психичното функциониране на болните.

Дисертационното изследване претендира за приноси в следните области:

1. Концептуализация и изграждане на модел за психологична помощ, съобразен с конкретните психични процеси и състояния, свързани с болестта/травмата и изведените от тях индикатори на психичната проблематика на лекуваните.
2. Изграждане на концептуален модел на психологичните параметри на средата и ситуациите в болнични условия.
3. Концептуализация и операционализация (извеждане на емпиричните индикатори) на понятието преживяване в контекста на болничните условия.
4. Въвеждане в научно обръщение в областта на медицинската психология на понятията – генерализирано очакване, среда, ситуация, оптимално личностно функциониране.
5. Идентифициране на ресурсите в системата на личността, подпомагащи психичното функциониране по време на оперативно лечение и възстановяване.
6. Идентифициране на ресурсите в системата на личността, подпомагащи психичното функциониране при хронично протичащите заболявания.
7. Идентифициране на личностните особености, препятстващи лечението и възстановяването в болнични условия.

III. Публикации в сборници и периодични издания

1. **Aleksandrov, I.,** Arnaudova, M., Stoyanov, V., Ivanova, V. (2015) On psychological and psychiatric impact of piracy on seafarers. Journal of ИМАВ 4 (21), 991-994.

Background: It has been discussed that being held hostage can have harmful short and often long-term physical, psychological, familial and social effects on the victims. This is a complex area of research and the data is sparse yet. The aim of our study is to present our experience concerning some psychological and psychiatric consequences on Bulgarian seamen victims of pirate's attack long captivity and to suggest a suitable methodology of a psychological investigation in such cases.

Methods: Seven Bulgarian hostage survivors underwent comprehensive psychological and psychiatric assessments twenty days after pirate's captivity release.

Results and discussion: In general terms, the psychological and psychiatric impact on the victims is similar to that of being exposed to other serious life-threatening events, including terrorist incidents and natural disasters. All the subjects, who have been examined in our study, reported feelings of detachment and alienation from close others and startle by noises, nightmares and sleep disturbances. Anxiety symptoms, characterized by apprehension, tension and fear in particular situations, and some depressive features (depressive mood, lack of interest and activities, lassitude) on a sub-clinical level were registered.

Conclusion: Despite some limitations our report discusses important issues, concerning psychological and psychiatric consequences on Bulgarian seamen victims of pirate's attack long captivity and present a suitable model of a psychological investigation in such cases and states the need of supportive care of the victims.

2. Arnaudova, M., **Aleksandrov, I.,** Stoyanov, V., Ivanova, V., Petrov, P.Y. (2015) Diagnostic challenges in assessing post-traumatic stress disorder. Journal of ИМАВ—Annual Proceeding Scientific Papers 21 (4), 987-990.

Post-traumatic stress disorder (PTSD) is one of those psychiatric disorders that are still away from our attention, understanding, assessment and proper management. What could be the reason as by its name and diagnostic criteria an etiological fact is specified, namely a specific traumatic event. In our paper we aim to share and elicit some difficulties that we have met in consulting, diagnostic and management of people, who have suffered a traumatic event. On the base of a review of current psychiatric classifications and ongoing discussions we briefly summarize and discuss important key points. The definition of the event, associated with PTSD is different in DSM-III (introduced for the first time in a classification of mental disorders), DSM-IV and ICD-10. DSM-IV is less restrictive and includes events that occur more frequently. In DSM-5, PTSD is placed in chapter "Trauma and Stressor-related disorders" and the accent is on the variable clinical characteristics of psychological distress. Emotional reactions to the traumatic event are no longer part of Criterion A. The clinical presentation varies and a

number of intrusive psychological and physiological reactions of distress are described. Here comes a problem- the assessment of the trauma itself and the determination of the basic symptoms, when such an event happens. So, the skills to assess the trauma, to determine and competently attribute these symptoms to the specific event and cluster are of great importance.

We conclude that a number of risk and prognostic factors should be considered in the process of assessment, diagnosis and management.

3. Павлова, Е., Арнаудова, М. **Александров, И.** (2015) Върху някои аспекти на хранителните нарушения. *Клинична психология*. 4(26): 21-25.

Хранителните нарушения са сред най-разпространените психиатрични разстройства в пубертетна и младежка възраст като засегнати са 10% от младите жени. Акцентира се върху ранното откриване, първоначалната оценка и текущото управление на хранителните нарушения като предпоставки за възстановяването и в предотвратяването на преминаване в по-тежко разстройство или в хронично състояние. Проблем представлява липсата на валидирани инструменти за тяхната оценка. Въпреки че има критерии по МКБ-10, структурирани психиатрични интервюта, базирани на DSM-IV и ревизирани критерии с подробни указания в DSM-5, има нужда от паралелни въпросници за себеоценка.

4. Pavlova, E., Arnaoudova, M., **Aleksandrov, I.**, Yanev, Y. (2016) Screening for early detection of eating disorders. *Journal of IMAB—Annual Proceeding Scientific Papers* 22 (4), 1375-1378.

Background: Eating Disorders (EDs) are characterized by a persistent disturbance of eating or eating-related behavior that significantly impairs physical health or psychosocial functioning. EDs are caused by a complex interaction of genetic, biological, behavioral, psychological, and social factors. Their epidemiology is rising for the past decades, and EDs affect all races, social levels and both genders. Due to the long and expensive treatment, chronic course, and the fact that most of the sufferers do not realize the need for therapy or do not seek treatment, the demand on developing prevention programs, early detection and assessment is essential. Despite the fact, that many new EDs screening tools were developed already, there is a great lack of validated screening instruments, adapted to the Bulgaria conditions.

Objects and methods: Our study aimed at eliciting a comprehensive battery for screening of not only specific ED pathology, but also some risk factors, such as negative body image, weight and depressive symptoms. The object of our study consisted of 201 females, aged 18 to 45 (mean 24.65). SCOFF-questionnaire, Eating Disorder Diagnostic Scale (EDDS-5), Body Image Questionnaire (BIQ)-34 and Beck Depression Inventory (BDI) were applied.

Results: Our preliminary results show that approximately 45% of the tested subjects show some of the: negative body image, eating disorders' clinical pathology, distorted eating patterns, subclinical eating disorders pathology, overweight/obesity, or depressive symptoms.

Conclusion: Our ongoing efforts in area of research also are aimed at developing and refining strategies for preventing and treating ED among adolescents and adults.

5. Shahtahmasebi, S., Varbanov, S., **Aleksandrov, I.**, Pridmore, S. (2016) Exploring social attitudes to suicide using a predicament questionnaire. *Open journal of social sciences* 4 (12), 58.

Background: It is acknowledged that adverse events can lead to suicide. Aim: To describe a questionnaire designed to measure attitudes to suicide, and the impact of particular circumstances on the thinking. This questionnaire can be used to compare individuals and groups of individuals, including those from different countries. Method: A questionnaire based on real life adversities was developed. Respondents are presented with vignettes of fictitious characters faced with a series of difficult circumstances (predicaments). Respondents are asked to decide whether or not these characters would experience suicidal thoughts, and if so, to what degree. Responses were given numeric values and totals represented the Suicidal Attitude (SA) for each responder. We also calculated Suicidal Thoughts Induction (STI) for each predicament. Answers from 647 responders were analysed using descriptive statistic, Cronbach's alpha and factor analysis. Results: Predicament related questions form a single scale with Cronbach's alpha 0.878. Psychometric characteristics suggest the measurement of a single construct related to SA. The predicaments could be ranked. No statistical difference in SA was found between males and females. The results suggest that there may be an association between social attitudes to suicide and suicide rates. Conclusion: Social attitudes link life predicaments to suicide as an inevitable outcome. High scores on the Predicament Questionnaire in a group could translate into high suicide rates in that group. This tool may have uses in suicide prevention and further research.

6. Pridmore, S., Varbanov, S., **Aleksandrov, I.**, Shahtahmasebi, S. (2016) Social attitudes to suicide and suicide rates. *Open Journal of Social Sciences* 4, 39-58.

Background: Persistence with ineffective suicide prevention together with suicide mortality trends are a concerning commentary on society. Although suicides are committed by individuals, the reasons for individuals contemplating suicide may, at least in part, be due to the socio-economic and socio-political perceptions and attitudes of suicide. A lack of public discussion and suicide education maintains current suicide trends and has led to "more of the same" interventions. Suicide prevention programmes must break the cycle of providing the public with more medical intervention at higher costs in terms of lives lost and in monetary term, and instead, eradicate suicide as a solution. Methods: In this paper we explore suicide as the outcome of a dynamic process of decision making, using the Predicament Questionnaire designed by one of the authors. Results: The results suggest that the association between adverse life events and suicide as a solution is well established in the public mindset. In other words, social perception of suicide as a solution to a problem can help maintain or raise suicide rates. Conclusions: Suicide must be openly and responsibly debated to remove the myth and stigma surrounding it. We recommend the grassroots approach to suicide prevention. Further research in replicating the survey questionnaire is needed.

7. Павлова, Е., Арнаудова, М., **Александров, И.** (2016) Хранителни разстройства - превенция и негативен образ за собственото тяло. Национална Научно-практическа конференция по психология. Теория и практика, Варна. Сборник доклади, Част 1, 73-78.

Нарушенията в хранителното поведение са значим социален проблем с нарастваща разпространяемост сред всички възрасти, етноси, социални слоеве на обществото и сред двата пола. Телесният образ представлява как ние се виждаме физически и огледалото в нашите представи. Свързан е със самооценката. Формирането на възприемането на атрактивността на собственото тяло, здраве и функциониране започва в ранното детство и се развива в процеса на израстване, съзряване и остаряване като се получава обратна връзка от съученици, приятели, роднини, тренъори и т.н. Нарушеният телесен образ (т.нар. негативен телесен образ) представлява нереалистично възприемане на собственото тяло. Личностови черти като перфекционизъм и самокритичност могат да допринесат за развитието на негативен телесен образ. Недоволството от собственото тяло се очертава като мощен предиктор за развитието на хранително разстройство.

8. Димитров, И., **Александров, И.**, Капрелян, А. Иванов, Б., Арабаджиева, Д., Арнаудова, М. (2016) Самооценка на когнитивното и здравословно състояние при пристъпно-ремитентна множествена склероза. *Клинична психология*, 3(29): 28-30.

Самооценката на когнитивното и на общото здравословно състояние при пациентите с множествена склероза може да предостави ценна информация за качеството на живот, но също представлява важен показател в клиничните проучвания и при определяне на индивидуално насоченото терапевтично поведение. Цел на настоящото проучване е изследване на самооценката на когнитивното и на общото здравословно състояние при контингент от пациенти с пристъпно-ремитентна множествена склероза чрез кратък въпросник. Водещият симптом, съобщен от пациентите, е «забравяне в ежедневието», следван от сравнително висок дял на затрудненията при говорене (напр. намиране на думи), трудности при запомняне на нови неща и при смятане, което съответства на познатия профил на когнитивните нарушения при множествена склероза. Най-голям е относителният дял на участниците, оценили общото си здравословно състояние като «добро», следван от «средно» и «много добро». Тези данни биха могли да се свържат с пристъпно-ремитентния ход на заболяването, предполагащ относително или напълно добро усещане за здраве по време на ремисия, но в същото време и съзнание за хронично заболяване с тенденция за прогресия. Прилагането на кратки въпросници за самооценка, подобни на използвания в настоящото проучване, не представлява трудност, не отнема повече от няколко минути, а в същото време може да предостави важна информация, която да бъде използвана за оптимизиране на лечението и грижите за пациента.

9. Yanev, Y., **Aleksandrov, I.**, Figner, B., Wittman, C.L.M. (2016) Experiential errors in diagnostic decision-making. Приложна психология – възможности и перспективи, ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна, 457-468.

In the mental health domain, experience does not seem to lead to clinicians outperforming novices. We aimed to find out more about the changes that experience induces in the diagnostic decision-making task in mental health practice. We make use of the Intuitive Coherence Judgement Task – participants are presented with three tokens of words per trial (a triad), which they have to judge as being coherent - having a common associative word – or not. Instead of focusing on accuracy only, we also turn to the errors that are made, and examine their interactions with experience (novice or experienced) and domain of expertise (clinical psychology practice or other). Results supported our hypothesis that more experience leads to a tendency to (inaccurately) consider more combinations between elements as coherent. This tendency is not restricted to a specific domain of expertise.

10. Димитров, П., **Александров, И.**, Стоянов, В., Иванова, В., Петров, П. (2016) Съвременна диагностика на разстройствата от аутистичен спектър (РАС). Приложна психология – възможности и перспективи, ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна, 337-347.

Това изследване представя преглед на съвременните клинични тестове за скрининг и диагностика на разстройствата от аутистичния спектър (РАС). Все още не е създаден единен универсален метод за верифициране на състоянието. За момента не разполагаме с валидни невроизобразяващи инструменти или специфични биомаркери за подпомагане на диагнозата. Този факт е постоянно предизвикателство за изследователите в областта на невронауките, за създаване на нови алгоритми и методи за оценка на РАС.

11. Павлова, Е., Арнаудова, М., **Александров, И.**, Янев, Я. (2016) Рискови фактори за хранителни разстройства. Приложна психология – възможности и перспективи, ВСУ „Черноризец Храбър“, Варна, 445-456.

Eating disorders (ED) are complex bio-psycho-social in their nature, medical and psychological syndromes, which cause not only serious body and psychological complications, but also disability in all aspects of sufferers' lives. Early detection and prevention of further development, as a secondary prevention strategy, is possible if interventions for discriminating early risk factors are implemented. ED etiology is rather complex and multifactorial, so our efforts are pointed at direction of detecting their early predictors. The comprehensive survey of the ED risk factors in this paper could be of help not only to researches, but also to clinicians and practitioners in the fields of psychological counselling and psychotherapy.

12. Стоянов, В. Икономова, Р., **Александров, И.** (2016) Влияние на организацията на труда върху оценките за средата, кумулирания стрес и последиците от стреса при служителите. Лидерство и организационно развитие. София, УИ „Св. Климент охридски“, 383-391.

В емпирично изследване с 255 служители от различни организации се анализира влиянието върху оценките за организационната среда, кумулирания стрес и последиците от стреса, на такива фактори, като стимулирането под различни форми за постижения в дейността, системната грижа за квалификацията на служителите чрез обучение, изграждането и развитието на екипите, както и разпределението на работното време на служителите.

13. Шопов, Н., Димитров, Т., **Александров, И.**, Георгиев, К. (2016) Водолазният опит и тревожността като фактори за безопасност при водолазни спускания. Авиационна, морска и космическа медицина, 1, 67-70.

Цел: Изследването представя резултатите от направено проучване на влиянието на водолазния опит и инцидентите на тревожност и паника върху безопасността на водолазните спускания.

Материали и метод: В проучването участваха 72 военни водолази от ВМС с различен водолазен опит. Посредством изработена от нас 6 айтемна тестова анкета, изследваме честотата, най-честите причини и начините за справяне на проявите на тревожност и паника в различните периоди на водолазната кариера на анкетираните. Резултатите ясно демонстрират, че водолазният опит е водещ фактор при появата на тревожност при водолазни спускания (43.1% са имали прояви на тревожност и 23.6% на паника още по време на курса на обучение: докато при водолазите с опит над 5 години за тревожност съобщават 5.6% и паника 2.8% от водолазите).

Идводи: Водолазният опит, повечето отработени часове под вода и водолазния стаж са определящи фактори за преодоляване на тревожността и паниката, като повишават безопасността на водолазните спускания.

14. Джеджева, П., Желева, Е., **Александров, И.**, Димитров, И. (2016) Риск от заразяване с хемоконтактни инфекции при студенти от специалност медицинска сестра и стандартни мерки за безопасност. Варненски медицински форум (Varna Medical Forum) 5, 11-16.

При осъществяване на професионалната си дейност медицинските сестри са с висока степен на риск от заразяване с хемоконтактни инфекции – хепатит В, С и НІV. Активното участие на практикуващите студенти, бъдещи медицински сестри, в медицинското обслужване на пациенти, превръща обучаващите се в част от действащия медицински персонал, което ги излага на риск от професионална експозиция на кръвно преносими вируси по време на клинична практика. Цел: да се проучи и анализира информираността на бъдещите медицински сестри за степента на риск от заразяване с хемоконтактни инфекции и спазването на стандартните мерки за безопасност в практическите бази за обучение. Материал и методи:

Проучване на литературни източници и нормативни документи свързани с кръвно преносимите инфекции. Анонимна индивидуална анкета със студенти, медицински сестри, съдържаща 16 въпроса. Обработка и анализ на информацията. Резултати и обсъждане: Наблюдава се сериозно разминаване в поведението на студентите и техните знания и отношение към собствената им безопасност. Голям процент са имали нараняване с игли или други медицински пособия по време на практическо обучение. Въпреки добрата самооценка за придобитите знания и умения за превенция, не са оформени нагласи и поведение за използването на лични предпазни средства. Необходимо е да се провеждат обучителни семинари за безопасни инжекционни практики и превенция на риска от заразяване с хемоконтактни инфекции.

15. Маргосян, Ж., Желязкова, М., Димитров, И., **Александров, И.** (2016) Организация на лечебното хранене в болнично отделение. Варненски медицински форум (Varna Medical Forum) 5, 17-21.

Болестният процес засяга не само отделен орган или система, а целия организъм и води до дефицит на аминокиселини, витамини, минерали, мастни киселини и други хранителни вещества. Чрез специалния режим за болни, лечебното хранене внася в болния организъм 25 достатъчно градивен и енергиен материал, необходим за възстановяване, активиране и увеличаване защитните сили на болния. За да бъде лечебното хранене ефикасно са необходими индивидуален подход към всеки болен, съобразяване с вида, тежестта и стадия на заболяването, своевременно включване на подходяща диета. Цел: Да се проучи мнението на пациентите за качеството, количеството, добрия външен вид и своевременното доставяне на храната. Материал и методи: Обект на наблюдение е нефрологично отделение на МБАЛ „Д-р. И. Селимински“-АД, гр. Сливен. За проучване организацията на лечебното хранене е разработена анкетна карта, представяна на пациента в деня на дехоспитализацията. В анкетното проучване са включени 40 пациенти. Най-голяма част от тях- 33% са на възраст от 31 до 40 г., 55% са със средно, 33% с висше, 10% с основно, 2% с начално образование. Резултати: Регистрирано е навременно доставяне на храната в отделението. Качеството ѝ е добро, с добър външен вид. Количеството е недостатъчно според 67% от пациентите. Заключение: Пациентите са доволни от това, че храната им се доставя в определените часове и в добър външен вид. Задоволява ги и качеството.

16. Желязкова, М., Алексиева, В., **Александров, И.**, Димитров, И. (2016) Детското затлъстяване като рисков фактор за развитието на захарен диабет. Варненски медицински форум (Varna Medical Forum) 5, 28-32.

Детското затлъстяване е сериозен здравен и социален проблем, който през последните години придобива мащабни размери. Все по-често в детска възраст се диагностицират заболявания, при които затлъстяването се оказва решаващ фактор. Наднорменото тегло при децата води в по-късна възраст до развитие на редица хронични социално-значими заболявания като захарен диабет, атеросклероза, чернодробна стеатоза и др. Децата с наднормено тегло /1/4/ показват признаци на глюкозна нетърпимост, която е рисков фактор за развитието на диабет тип 2. Тази

форма на диабет преди време бе наблюдавана при възрастните, но сега се наблюдава повишаване на случаите и при децата. Ако тези деца с наднормено тегло развият диабет докато достигнат 20 г. възраст, то в останалата част от живота си са изложени на риск от сериозни усложнения, свързани с появата на диабет. Предпоставки за увеличаване случаите на захарен диабет тип 2 сред децата е нарастващото затлъстяване и намалената физическа активност. Цел: Изследване влиянието на затлъстяването при деца, като рисков фактор за захарен диабет и значението на здравословното хранене, контрола на наднорменото тегло и физическото обездвижване при децата. Материал и методи: Проведени са ретроспективно и анкетно проучване на деца със захарен диабет. Използван е: анкетен метод за оценка. Резултати и обсъждане: Извършените анализи установиха тревожни факти за разпространението на наднорменото тегло и при момчетата (38%) и при момичетата (47%). Заключение: Затлъстяването при децата, като рисков фактор за социално значимото заболяване захарен диабет, следва да доведе до ранна профилактика при децата в училищна и семейна среда за недопускането му.

17. Цочева, М., **Александров, И.**, Димитров, И. (2016) Рискове за здравето на майката и бебето при самоволно спиране на противоепилептичното лечение по време на бременността. Варненски медицински форум (Varna Medical Forum) 5, 25-27.

Епилепсията е хронично заболяване на нервната система, което се характеризира с повтарящи се непровокирани пристъпи. Бременните жени, които страдат от епилепсия, са изложени на повишен риск от усложнения. Лечението на епилепсията по време на бременност има своите особености. Цел: Да се опишат клинични случаи, при които да се проучат самоволното спиране на антиепилептичната терапия и изходът от бременността. Описание на клинични случаи: Представени са случаите на 6 бременни жени, болни от епилепсия. Обсъждане: Представените клинични случаи показват, че въпреки предупрежденията и познавайки заболяването си, някои жени сами избират да го скрийт и/или да преустановят лечението по време на бременността. Допълнителни разяснения по отношение на свързаните с това възможни рискове вероятно биха били от полза за по-добра прогноза.

18. Желева, Е., Джеджева, П., **Александров, И.**, Димитров, И. (2016) Практическите занятия в подготовката на специалистите по здравни грижи. Варненски медицински форум (Varna Medical Forum) 5, 37-41.

Процесите на глобализация поставят все по-настоятелно проблема за качеството на обучение на специалистите по здравни грижи във висшето училище. Учебният процес във висшето училище има важната социална задача да подготвя специалисти, способни да извършват качествена професионална дейност с изградени добродетели. Практическите занятия определят целите на преподаването и формирането на необходимите професионални компетенции у студентите. Преподавателят с дейността си е един от основните фактори за подготовката на бъдещия здравен специалист. Целта на научното съобщение е да се разкрият и

очертаят организационно-педагогическите условия и ефективността от прилагането на практическите занятия в подготовката на специалистите по здравни грижи във висшето училище. Задачите на изследването са: да се разкрие ролята на практическите занятия; да се проучи ефективността и значимостта им в подготовката на студентите; да се установи 28 степента на удовлетвореност от провеждането им. Материал и методи: В процеса на изследването са използвани анкетно проучване, програмирано интервю, целенасочено включено наблюдение и педагогически експеримент. Обект на изследването са студентите от специалност “медицинска сестра” на МУ-Варна, Филиал-Сливен. Предмет на изследването са процесът и условията, при които практическите занятия, провеждани във висшето училище формират специалиста по здравни грижи. Резултати и обсъждане: Анализът на резултатите позволи да се направи извода за ролята и мястото на практическите занятия в подготовката на специалистите по здравни грижи. Те са основна форма на организация и управление на учебния процес (100%). Осигуряват активна и планомерна учебно-познавателна дейност (98%). Чрез тях се усвояват професионални знания, умения и компетенции (97%). Формират професионално значими личностни качества, необходими им за бъдещата професионална дейност (99%).

19. **Алексиева, В., Димитров, И., Александров, И.** (2016) Информираност сред подрастващите относно рисковите фактори за сексуалното здраве.. Варненски медицински форум (Varna Medical Forum) 5, 33-36.

Според СЗО сексуалното здраве е състояние на физическо, емоционално, психическо и социално благополучие във връзка със сексуалността, а не само отсъствие на заболяване, дисфункция или инвалидност. Сексуалното здраве включва превенция на полово предаваните инфекции и използване на контрацепция. Цел: Целта на проучването е да се установи степента на информираност сред учениците относно рисковите фактори за сексуално здраве. Материали и методи: През периода септември- декември 2015 г. е проведено анонимно анкетно проучване сред учениците от две случайно избрани училища от гр. Сливен и гр. Твърдица. Анкетирани са 120 ученици на възраст 13-19 г., 70 момичета и 50 момчета. Изследвано е нивото на знания за полово предаваните заболявания и начините за превенция, за използването на предпазни средства, възрастта за започване на полов живот, потребността от информация и обучение в училище по въпросите, свързани със сексуалното здраве. Резултати: Установи се, че 64% от анкетираните имат информация за полово предаваните заболявания, но тя е недостатъчна и точна. Възрастта на първия сексуален контакт е между 14-16 години и съвпада с данните от извършените национални проучвания. Повече от 50% от респондентите са посочили начини за предпазване от полово предавани болести и нежелана бременност. Заключение: В основата на сексуално здраве стои ранното и навременно сексуално образование сред учениците.

20. **Цочева, М., Димитров, И., Александров, И.** (2016) Епилепсията като тайна при бременните – „Да си призная или не?“. Варненски медицински форум (Varna Medical Forum) 5, 22-24.

Епилепсията е едно от най-честите хронични заболявания на главния мозък и нервната система. Тя се характеризира с повтарящи се пристъпи, които се проявяват с различни двигателни, сетивни, автономни, психични и поведенчески нарушения. Бъдещите майки нерядко крият заболяването си. Цел: Настоящото проучване цели да установи дали бременни жени, ако бяха болни от епилепсия, биха скрили своето заболяване. Материал и методи: Проведено е проучване при 18 бременни жени в различна гестационна възраст от 1 до 10 лунарен месец, и при работещи в родилно отделение акушерки. Използвани са анонимни анкети. Резултати и обсъждане: Установи се, че никоя от анкетираните бременни жени не би скрила своето заболяване, ако беше болна от епилепсия. По данни на медицинските специалисти, едва 20% от действително болните от епилепсия бременни дават информация за заболяването си. Това индиректно сочи, че вероятно бременните жени не са пожелали да съобщят за заболяването си. Заключение: Част от бъдещите майки, болни от епилепсия, крият своето заболяване, което е предпоставка за усложнения от различен характер.

21. Aleksieva, V., Dimitrov, I., **Aleksandrov, I.** (2016) Survey of the level of awareness among adolescents of sexually transmitted diseases and ways to prevent them. *Scripta Scientifica Salutis Publicae* 2, 19-22.

In the last few years, there has been a decrease in the age when adolescents first start their sexual lives. What is more, there is insufficient awareness about sexually transmitted diseases and unwillingness to observe good sexual health amongst adolescents. Quite often the control of parents, school teachers and community is also insufficient and that causes potential dangers. Some of these issues are contracting sexually transmitted diseases, unwanted pregnancy and abortions. This provokes the search for adequate means for the formation of values in adolescents in regard to good sexual and reproductive health. Aim: Establishing the level of knowledge among adolescents about the ways of how sexually transmitted diseases are contracted and how to prevent them. Materials and Methods: During the period between September and December 2015, an anonymous survey was conducted among 145 students between the ages of 15 and 19 from the cities of Sliven and Tvarditsa. Results: In regard to the knowledge of the ways of transmission of sexually transmitted diseases, the highest awareness level was the one about AIDS – 93.8% and the one about syphilis – 71.7%. Knowledge regarding the transmission of HIV/AIDS was extremely high: 91% of the surveyed indicated that AIDS is transmitted through sexual contact without the use of a condom and 93% of the surveyed are adamant about the necessity of condoms. The surveyed students indicated that they gathered their information about sexually transmitted diseases mainly from the Internet-73.8%, followed by health education materials- 52%. Conclusions: The highest level of knowledge is about AIDS and syphilis. There is enough motivation for the use of condoms and it should be maintained over time. Information gathered through the Internet replaces sexual education as the main way of gaining knowledge in regard to sexually transmitted diseases.

22. Dzhedzheva, P Zheleva, E., **Aleksandrov, I.** (2016) Needlestick injuries and post-exposure prophylaxis among nurses at Dr. Ivan Seliminski hospital-Sliven. *Scripta Scientifica Salutis Publicae* 2, 113-117.

The risk of needle-stick or other medical sharp instrument-induced injuries is one of the most common among nurses. These injuries are dangerous when it comes to transmitting life-threatening blood-borne infections, including HBV, HCV and HIV. Most commonly, risk factors relate to occupational work technique and practices, as well as the use of personal protective equipment, health and safety protocols at the work place, introducing safe medical equipment and timely postexposure prophylaxis. Aim: The aim of this study is to examine the frequency of sharps injuries, to analyse the most common reasons for those injuries and analyse how well nurses at Dr. Ivan Seliminski hospital are informed about post-exposure measures in order to increase occupational safety. Material and methods: Individual anonymous survey with 55 nurses working in different wards of the hospital. Results and conclusion: Needle-stick injuries are most commonly inflicted after injections, in emergency situations, and due to deficient health and safety protocols at the work place. Occupational exposure incidents are rarely reported so it is difficult to register them.

23. Dzhedzheva, P Zheleva, E., **Aleksandrov, I.** Dimitrov, I. (2016) Prevention of blood-borne infections among nurses at Dr. Ivan Seliminski hospital, Sliven. *Scripta Scientifica Salutis Publicae* 2, 122-126.

Occupational activities of nurses entail daily exposure to infectious and non-infectious factors that can affect their health. Blood-transmitted pathogens caused by occupational exposure pose the most serious threat. Prevention strategies include vaccinations and universal precaution measures. Aim: The aim of this study is to assess vaccinations and other precautionary measures against bloodborne infections: HBV, HCV, HIV, and the attitude towards those among nurses at Dr. Ivan Seliminski hospital, Sliven. Material and methods: Individual anonymous survey of 55 nurses working in different wards of the hospital. Results and conclusion: A large number of nurses at the hospital have had a HBV immunization (69%). A significant proportion have also had serologic status testing for HCV and HIV (58%). Most nurses have indicated they have had immunization and testing as a precautionary measure.

24. **Aleksandrov, I.**, Yanev, Y., Arnaoudova, M., Dimitrov, I., Stoyanov, V. (2017) Psychopathological dynamics of a disaster victim, rejecting mental health care—a case report and discussion. *Journal of IMAB—Annual Proceeding Scientific Papers* 23 (2), 1564-1566.

Background: Seeking and receiving psychological help after a stressful life event is associated with certain prejudice attitudes, especially present in minority ethnic groups. Case description: This case report describes the specific reactions and psychopathological dynamics of a female patient, the age of 43, who survived the terrible accident on December the 10th 2016, in Hitrino village.

Discussion: Due to stigmatising beliefs, patient reluctantly had only a few meeting with a clinical psychologist, refused proper psychiatric treatment, and developed an acute stress

reaction in the first few days after the accident, followed by post-traumatic stress disorder the next few weeks, as described chronologically in the ICD-10.

Conclusion: Stigmatising beliefs are further amplified by ethnic minorities' prejudice of seeking mental health and having a mental illness, which affects professionals' ability to provide comprehensive medical care.

25. Янчев А., Иванова М., Димитрова Е., Донев И., Цонев Н., Стоянов Д., Кашлов Я., Златева В., Братоева К., **Александров И.**, Павлова С. (2017) Скрининг за дистрес при онкологично болни пациенти и фактори, повлияващи нивото му. Списание на Българското Онкологично Научно Дружество, стр. 82-90.

Скринингът за дистрес при онкологично болни пациенти се препоръчва от множество организации включително от The National Comprehensive Cancer Network (NCCN). Дистресът се дефинира като мултифакторно неприятно емоционално преживяване, което нарушава способността на пациентите ефективно да се справят със заболяването си. Целта на нашето проучване е да измерим нивото на дистрес преди началото на лечението на пациенти от Клиника по Медицинска Онкология към УМБАЛ „Света Марина“ – Варна и връзката му с някои социално-демографски и клинично-патологични характеристики на пациентите.

В рамките на една година общо 225 онкоболни вземат участие в проучването. 123 от тях са с метастатична болест. Използван е NCCN Дистрес Термометър в началото на лечението на всеки пациент за да се определи нивото на дистрес. Mann-Whitney тестът показва статически значима разлика между нивата на дистреса при мъже (3.2Г}2.8) и жени (4.3Г}3.2) (p=0.014). Подобна разлика се установява и при пациенти с различен Eastern Cooperative Oncology Group (ECOG) пърформанс статус 0 (3.4Г}3.2) и 1 (4.4Г}3.1) (p=0.029). Изненадващо не се открива разлика между нивото на дистрес при неметастатични (3.6Г}3.1) и метастатични пациенти (3.9Г}3.2) (p>0.05). Многофакторният регресионен анализ показва, че карциномът на белия дроб и карциномът на гърдата са независими предиктори за високи нива на дистрес сред пациентите OR 6.7, 95% CI 2.5-18.3, p=0.001 и OR 3.4, 95% CI 1.16-10.4, p=0.02.

Нашето проучване показва, че пациентите от женски пол и тези с лош пърформанс статус изпитват по-високи нива на дистрес. Поставянето на диагноза за онкологично заболяване води до едни и същи нива на дистрес при пациенти с метастатична и с неметастатична болест.

26. **Александров, И.**, Иванова, В. (2017) Нагласи, преживявания, поведенчески и социални модели в семейства, отглеждащи дете с проблеми в развитието. Сборник научни доклади от VIII Национален конгрес по Психология, София, 374-380.

Настоящото изследване разглежда нагласите, преживяванията и различните поведенчески и социални модели при родителите на деца с проблеми в развитието, като представя обобщена информация от проведените диагностични интервюта и консултативни сесии с родителите.

Обосновка: Налице е необходимост от систематично проучване и целенасочена работа по различните нагласи, поведенчески и социални модели, в семействата, отглеждащи дете с проблеми в психичното или физическо си развитие. При провеждане на диагностични интервюта с децата, родителите заявяват потребността си от консултативна и терапевтична работа не само с детето, но и с цялото семейство. Проблемът на детето почти винаги създава проблеми за функционирането на цялата семейна система. Родителите се нуждаят от подкрепа при изграждането на хармонични взаимоотношения с детето, а често и между себе си. В областта на семейното консултиране при деца с хронични заболявания и проблеми в развитието, все още има недостатъчно количество на систематизирани научни изследвания, свързани разкриването на ресурсите на системата и влияещи върху подобряване на функционирането и.

Цел на изследването: Да се проучат нагласите, преживяванията, поведенческите и социални модели в семейства, отглеждащи дете с проблеми в развитието и да се очертаят възможните ресурси за консултативна работа.

Методи: Полу-структурирани психологични интервюта с родителите, анкета за социална изолация сред майки на деца с проблеми в развитието.

Резултати: Настоящата разработка предлага обобщена и систематизирана информация от проведени проучвания по темата. Изводите и анализите могат да послужат при търсенето на един оптимален подход към детето и неговото семейство, уважавайки уникалността на всеки отделен случай.

27. Dimitrov, PD., Petrov, P., **Aleksandrov, I.**, Dimitrov, I. (2017) Quantitative EEG Comparative Analysis between Autism Spectrum Disorder (ASD) and Attention Deficit Hyperactivity Disorder (ADHD) Journal of IMAB—Annual Proceeding Scientific Papers.

Background: Autism is a mental developmental disorder, manifested in the early childhood. Attention deficit hyperactivity disorder is another psychiatric condition of the neurodevelopmental type. Both disorders affect information processing in the nervous system, altering the mechanisms which control how neurons and their synapses are connected and organized.

Purpose: To examine if quantitative EEG assessment is sensitive and simple enough to differentiate autism from attention deficit hyperactivity disorder and neurologically typical children.

Material and methods: Quantitative EEG is a type of electrophysiological assessment that uses computerized mathematical analysis to convert the raw waveform data into different frequency ranges. Each frequency range is averaged across a sample of data and quantified into mean amplitude (voltage in microvolts mV). We performed quantitative EEG analysis and compared 4 cohorts of children (aged from 3 to 7 years): with autism (high [n=27] and low [n=52] functioning), with attention deficit hyperactivity disorder [n=34], and with typical behaviour [n=75]. Results: Our preliminary results show that there are significant qEEG differences between the groups of patients and the control cohort. The changes affect the potential levels of delta-, theta-, alpha-, and beta-frequency spectrums.

Conclusion: The present study shows some significant quantitative EEG findings in autistic patients. This is a step forward in our efforts, aimed at defining specific

neurophysiologic changes, in order to develop and refine strategies for early diagnosis of autism spectrum disorders, differentiation from other development conditions in childhood, detection of specific biomarkers and early initiation of treatment.

28. Dimitrov, I., **Aleksandrov, I.**, Ivanov, B., Kaprelyan, A., Arnaoudova, M. (2017) Application of the total score for the cerad battery in bulgarian demented and control subjects. Journal of IMAB–Annual Proceeding Scientific Papers 23 (4), 1718-1720.

The lack of a total numeric score of the CERAD neuropsychological battery may to some extent limit the possibilities for presenting the cognitive status and the degree of dementia. The objective of the present study is to apply the CERAD battery in a Bulgarian population of demented and control subjects, to compute the total score for each participant, and to compare the performance of the two groups. A total of 164 subjects, 134 patients with dementia and 30 controls, were assessed using the Bulgarian version of the CERAD battery. The total score was calculated according to the method described by Chandler et al. Mean values were compared using independent samples t-test. ROC curves were built and the area under the curve was calculated. The total score for the whole 20.24.±20.56, and after correction for age and education, 79.51±sample has a mean value of 63.45 The total score is significantly lower in the demented subjects compared to the control group, for both raw and corrected score. The area under the ROC curve shows values of 0.988 and 0.986 before and after correction, respectively. The statistically significant difference between the results of demented and control subjects, with and without correction for age and education, support the good applicability and high informative value of the instrument. The results of ROC analysis demonstrate the high value of the battery for diagnosing dementia.

29. Yanev, Y., Andonova, D., **Aleksandrov, I.** (2018) Decision making in the digital world: Does watching video or reading text affect accuracy? *Diogenes*, (inpress) <http://journals.univt.bg/diogen/eng/default.aspx>.

The world of today is flooded with information which we need to process and make decisions. Does it matter if we perceive this information as text or video? Using video fragments of real-life diagnostic interviews and text representations with the same content we compared the diagnostic classification accuracy of experienced and novice clinical psychologists. Confidence was also examined. We noted lack of difference in accuracy between cases presented as video or text, and also, lack of difference between experienced and novice groups. What seemed to alter accuracy was the case itself, not its presentation (as text or video). Confidence was found to be positively correlated with accuracy. We conclude that text vignettes are as good case descriptions as videos.